

УДК 372

О. С. Соколовська,

кандидат педагогічних наук, доцент

kaplunova09@ukr.net

ORCID: 0000-0301-937316

І. О. Січко,

кандидат педагогічних наук, доцент

(Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського)

kaplunova09@ukr.net

ORCID: 0000-0301-937316

ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ ДО ПРИРОДИ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО І МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ НА ЗАСАДАХ ФІЛОСОФСЬКИХ ІДЕЙ ЛІТЕРАТУРНИХ ТВОРІВ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО

У статті висвітлюються теоретичні основи формування пізнавальних інтересів до природи у дітей дошкільного і молодшого шкільного віку, виокремлюються філософські ідеї літературних творів В. О. Сухомлинського, розглядаються проблеми формування пізнавальних інтересів до природи у дітей. Розкривається вплив філософських ідей літературних творів В. О. Сухомлинського на формування пізнавальних інтересів до природи у дітей дошкільного і молодшого шкільного віку. Обґрунтовується необхідність формування пізнавальних інтересів дітей дошкільного і молодшого шкільного віку до природи на засадах філософських ідей літературних творів В. О. Сухомлинського.

Ключові слова: *пізнання, пізнавальні інтереси, природа, філософія, філософські ідеї В. О. Сухомлинського.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими і практичними завданнями. В українському суспільстві формується нова філософія державної політики щодо навчання і виховання дітей дошкільного і молодшого шкільного віку. Фундаментальним принципом освіти дітей є створення умов для кожної дитини, які дають змогу почуватися їй повноправним громадянином, цінною та захищеною особистістю, любити і поважати людей, бережливо відноситися до природи, розвиватися всебічно.

Процес розвитку дитини відбувається шляхом оволодіння історико-культурним досвідом людства. Основою для такого засвоєння є пізнавальний інтерес. Формування у дітей активного ставлення до навколишньої дійсності, природи та ініціативи – один із головних напрямів виховання, так як власна активність дитини є однією з умов її повноцінного розвитку. Вченими доведено, що інтерес відіграє важливу роль у будь-якому пізнавальному процесі, він завжди є вирішальною умовою діяльності дитини та її розвитку.

Особливості розвитку пізнавальної сфери дітей дошкільного і молодшого шкільного віку та їх активності визначаються всією специфікою загального психічного розвитку дитини в цей період. Соціальна ситуація її розвитку характеризується спільною діяльністю дитини з дорослими людьми. Положення про те, що розвиток дитини здійснюється через спільну діяльність з дорослими, є одним з основних принципів вітчизняної вікової і педагогічної психології (Л. Виготський, А. Леонтьєв, А. Запорожець). Діяльність дитини стосовно навколишнього середовища, природи обумовлена її інтересами.

У навчально-виховній роботі з дітьми дошкільного і молодшого шкільного віку важливе місце відведено ознайомленню дітей з природою, вихованню любові до природи, до рідного краю. Формування елементарних понять про природу здійснюється вже в дошкільному віці. Діти на другому-третьому році життя здобувають знання про деякі явища, що відбуваються в неживій природі, а саме: іде сніг, дощ, світить сонце; дістають відомості про дерева (акація, ялина, калина, тополя); квіти (ромашка, кульбаба), овочі і фрукти. Завдання вихователя дошкільного навчального закладу полягає в тому, щоб на основі програми виховання розширити і поглибити знання про природу. Це надасть можливість учням початкових класів більш успішно справлятися з освітньою програмою.

Сьогоднішній розвиток школи, як соціального інституту, характеризується пошуками нової стратегії освіти, яка спрямована як на максимальний розвиток сутнісних сил і потенцій дитини, так і включення в складний, різноманітний світ зі швидкою зміною техніки і технології. Сьогодні від освіти, школи суспільство очікує творчої спрямованості, що певною мірою повинна випереджати потреби суспільства не тільки в інтелектуальній, але й у матеріальній, виробничій сферах. Тому з'являються нові підходи до практики навчання і виховання дітей. Усі вони спрямовані на творчий пошук нових навчальних технологій, оригінальних виховних ідей, форм і методів виховання.

При всій різноманітності інноваційних підходів до навчання і виховання дітей усі вони стосуються двох основних педагогічних проблем, найтісніше пов'язаних між собою: це проблеми формування пізнавальних інтересів і проблеми їх морально-етичного виховання.

Ці проблеми педагогічної науки сьогодні кардинально переглядаються. Педагогіка прагне до розробки активно-пошукових, критично-творчих шляхів оволодіння дітьми дошкільного і молодшого шкільного віку знаннями. Ми підтримуємо думку вчених, що науковий і практичний інтерес спрямований на розвиток мислення дітей, формування у них пізнавальних уявлень і установок багато в чому залежить від звернення до "Філософії для дітей".

"Філософія для дітей" готує молодь до свідомої і відповідальної участі в демократичному устрої, який спонукає громадянина самостійно приймати рішення. Кінцевою метою "Філософії для дітей" є формування критичного, креативного та піклуючого мислення (critical, creative, caring thinking).

Аналіз основних досліджень і публікації із зазначеної проблеми. Аналізуючи історико-педагогічний досвід минулого, ми дійшли висновку, що проблема формування пізнавальних інтересів до природи у дітей набула великого значення та розглядалась у працях багатьох видатних філософів, психологів, педагогів: Аристотеля, Канта, Гегеля, Дж. Локка, Ф. Рабле, Ф. Аквінського, М. Аврелія, Е. Роттердамського, Г. Ващенко, І. Огієнка, Б. Грінченка, А. Макаренка, В. Сухомлинського.

Різні аспекти ціннісного ставлення до людини досліджували (Г. Балл, І. Бех, О. Бодальов, Я. Коломийський, В. Семиченко, Л. Виготський, В. М'ясищев, Л. Божович, В. Білоусова, О. Докукіна, В. Киричок, Т. Поніманська, К. Чорна та ін.).

Проблема інтересу привертала до себе увагу таких педагогів, як Я. А. Коменський, Й. Г. Песталоцці, К. Д. Ушинський. Стала предметом спеціальних досліджень (А. А. Гордон, О. М. Леонт'єв, М. Ф. Добринін, Г. І. Щукіна).

Ідея виховання в дітей культури взаємин на основі поваги, людинолюбства, ціннісного ставлення до людини, інтересу до природи знайшла своє відображення у "Філософії для дітей": М. Ліпмана, В. Сухомлинського.

Перш за все розглянемо поняття "інтерес". Інтерес (від латинського interest – має значення, важливо) – форма прояву пізнавальної потреби, яка забезпечує спрямованість особистості на усвідомлення діяльності й тим самим сприяє орієнтації, ознайомленню з новими фактами, більш повному і глибокому відображенню дійсності [1: 147].

Інтерес являє собою спонукальну силу до учіння, до оволодіння основами наук, важливий засіб навчання. Інтерес у навчанні перш за все, це активне пізнавальне ставлення дітей до навчання і праці, його виховання й методичне використання. Саме інтерес є одним з найістотніших стимулів набуття знань, розширення кругозору про природу. При наявності інтересу знання засвоюються ґрунтовно, міцно. Завдання навчання полягає у формуванні в дитини в міру її розвитку все ширшого кола стійких позитивних інтересів до оточуючого середовища, природи [1].

Так, Г. І. Щукіна стверджує, що термін "пізнавальний інтерес", більш точно виражає цей вид інтересу, оскільки в зоні пізнавального інтересу в молодшого школяра знаходяться не тільки знання, обмежені навчальними програмами, а й численні відкриття сучасності [2: 11].

До таких відкриттів можна віднести і "Філософію для дітей".

"Філософія для дітей" (Philosophy for Children) була створена у XX столітті американським професором Монклер Метью Ліпманом і його співробітниками з Інституту розвитку філософії для дітей при Монтклерському державному університеті.

Філософія вчить: мистецтву мислити, формуючи інтелект; мистецтву переживати, формуючи екзистенційну сферу; мистецтву жити, формуючи ціннісний і духовний світ людини [3].

На думку М. Ліпмана, метою освіти повинна стати підготовка розумних, розсудливих громадян. Адже людина може багато знати, але при цьому не бути розсудливою, розумною, творчою. Така людина має в своєму арсеналі багато інформації, але погано мислить, недобррозичливо ставиться до людей, оточуючого середовища, природи.

"Філософія для дітей" має за мету підготовку дітей до подолання різних ситуацій без потрясінь, покликана сприяти плавному входженню дитини в світ природи, соціум, культуру [3].

Сутність методики американського вченого полягає в тому, що в основу покладено принцип залучення дітей до філософії та її проблематики: усі дисципліни розглядаються крізь призму філософських проблем, які задають параметри світоглядного характеру. Дисципліни повинні будуватись за моделлю філософської дискусії та філософського дослідження [3].

Безпосередній метод викладання, який пропонує професор М. Ліпман – це сократичний діалог між вчителем і учнем.

Сьогодні ця методика активно просувається і впроваджується в багатьох країнах світу. Розвинені східні держави, такі як: Південна Корея, Японія старанно вивчають і впроваджують методику Р4С. Система Р4С в Кореї впроваджується на протязі багатьох років, і тільки зараз почали з'являтися вагомні результати. "Тож і українцям не варто сподіватися на отримання негайного ефекту, можливо, і вам

доведеться чекати 40-45 років, але вже тоді ці результати будуть справжніми і матимуть велику вагу", – наголосив професор Джінван Парк з Південної Кореї на науково-методичному семінарі "Освіта для демократії: методика Р4С (Philosophy for Children)" [4].

Слід зазначити, що елементи методики Р4С достатньо активно впроваджувалися і в українських школах, наприкінці ХХ – початку ХХІ століть.

Цей досвід тим більш цікавий, що в Україні є свої наробки в навчанні і вихованні дітей у плані філософського пізнання й освоєння світу, світу живої і неживої природи. У зв'язку з цим актуальною є проблема посилення уваги до "Філософії для дітей".

Одним із шляхів розв'язання цієї проблеми є звернення до педагогічної і літературної спадщини відомого вченого-практика В. О. Сухомлинського. На особливу увагу заслуговують написані ним казки, оповідання для дітей, розроблена система занять, яку Василь Олександрович впроваджував в практику роботи Павлівської середньої школи. Відомий науковець написав багато оповідань для дітей, що стосуються різних сторін розвитку, формування і виховання дитини. І серед них оповідання, що будять допитливість, "радість пізнання", як говорить про це Він сам, що дають уявлення про конкретні чи абстрактні предмети, відображені в словах, діях; процес пізнання в дитячих відчуттях, сприйнятті, уяві, оточуючого середовища, природи.

У своєму дослідженні ми виходимо з того, що педагогічну спадщину видатного науковця пронизує ідея проектування людини. "Якщо дитина відчуває, що поруч з нею – люди, що своїми вчинками вона приносить їм радість, то змалечку навчиться узгоджувати свої власні бажання з інтересами людей. А це дуже важливо для виховання доброти й людяності" [5: 3: 86]. Для того, щоб педагогіка виконувала таку функцію, вона має спиратися на філософські знання, відійти від емпіричних узагальнень у досягненні цілей навчання й виховання, використовувати технологію активного перетворення педагогічної дійсності. Головною метою при цьому повинен бути всебічний розвиток особистості. Його можна досягти залученням дітей до різних видів діяльності, постійним і планомірним формуванням пізнавальних інтересів.

На думку видатного вченого В. О. Сухомлинського, "Пізнання саме по собі дивний, незвичайний, чудовий процес, який пробуджує живий і незгасний інтерес у природі речей, в їх відношеннях і взаємозв'язках, у рухові й зміні, в людських думках, у всьому, що створила людина, – невичерпне джерело інтересу" [6: 2: 479].

Говорячи про пізнавальні інтереси, на наш погляд, одним з найважливіших завдань теоретичної та практичної діяльності Василя Олександровича Сухомлинського стало формування інтересу у дітей до оточуючого середовища, природи. Він створив ефективну систему – філософію для дітей у центрі якої завжди була дитина, з її внутрішнім світом і самобутністю, з фантазіями, баченням світу живої і неживої природи. Філософія дитинства вченого ґрунтується на філософії любові, поваги до дитини.

З цього приводу він пише: "...А треба виховувати в дитячому серці справжню людську любов – тривогу, хвилювання, турботу, переживання за долю іншої людини. Справжня любов народжується тільки в серці, яке пережило турботу про долю іншої людини" [5: 3: 87].

Реальністю нашого повсякденного життя став дефіцит людяності, милосердя, співчуття, доброти, турботи. Зростає небезпека виростити бездуховне покоління, яке зневажливо ставиться до культурних цінностей людства. Варто зазначити, що в таких умовах неocenенна роль філософії дитинства, у навчанні і вихованні дітей дошкільного і молодшого шкільного віку. Філософсько-педагогічна, літературна спадщина учителя-практика, його думки про людину, дитину як найвищу цінність сьогодні так необхідні майбутнім педагогам.

Тому, ми вважаємо за необхідне, безпосередньо звернутися до філософських літературних надбань українського вченого В. О. Сухомлинського.

Формулювання мети і завдань статті. Висвітлити філософські ідеї літературних творів В. О. Сухомлинського з формування пізнавальних інтересів до природи у дітей дошкільного і молодшого шкільного віку, показати можливості їх використання у сучасних закладах освіти.

Виклад основного матеріалу з обґрунтування отриманих наукових результатів. Філософські напрями процесу навчання й виховання В. О. Сухомлинського формувалися під впливом творів Г. Сковороди, де відображені боротьба добра і зла, радість і смуток, краса й потворність. Філософія Г. Сковороди визначила характер поглядів Василя Олександровича на дитину і спонукала до написання книги під назвою "Серце відаю дітям", головна думка якої, що дитина завжди була, є і залишається дитиною.

Відомий науковець переконаний, що виявом прекрасного в людині було і залишається добро. Бо краса й добро властиві кожній людині від природи. На його думку: "Природа є джерелом добра, її краса впливає на духовний світ людини тільки тоді, коли юне серце облагороджується вищою людською красою – добром, правдою, людяністю, співчутливістю, непримиренністю до зла" [5: 3: 539].

Василь Олександрович все життя провів в оточенні живого світу природи.

Природу Павлівський науковець розглядає як важливий засіб емоційного, естетичного, морального

аспектів виховного процесу. І при цьому наполягає на повноцінному включенні природи і в навчальну, і у виховну роботу. В той же час застерігає: природа не повинна лишатися простим знаряддям розумових зацікавлень. Саме тому він вбачає необхідність продумано включати силу краси оточуючого світу природи в процес виховання розуму й почуттів. Його переконання, що вміння читати й розуміти мову природи виховується так само, як і вміння читати, сьогодні привертає до нас увагу необхідністю навчати і виховувати дитину в прекрасному світі гармонії і мислення.

"Ми йшли в природу – в ліс, в сад, на поле, луг, берег річки, – слово ставало в моїх руках знаряддям, за допомогою якого я відкривав дітям очі на багатство навколишнього світу" – пише Василь Олександрович [5: 3: 202].

Видатний педагог-практик запропонував власну "Філософію для дітей". Мета "Філософії для дітей" В. О. Сухомлинського – комплексне виховання гармонійної і культурної людини з прекрасною душею.

Він побудував концепцію навчання дітей філософії яка складається з: 1) написаних ним текстів для дітей (дитяче читання), де закладені одне чи кілька філософських питань; 2) навчально-методичної літератури для вчителів, де викладається методика роботи педагога з цими текстами; 3) з теоретико-педагогічних робіт, де аналізуються досвід досягнення і недоліки навчання філософії в школі.

Філософія для дітей видатного вченого спрямована на розвиток самосвідомості особистості, її мислення. Для цього Василь Олександрович у Павлівській школі запроваджує "уроки мислення".

Основними завданнями "уроків мислення" є розвиток уміння спостерігати за явищами навколишнього світу, збагачення життєвого та чуттєвого досвіду, накопичення конкретного природного матеріалу як основи розвитку абстрактного мислення; усвідомлення окремих предметів і явищ природи, їх взаємодії та взаємозв'язку; розвиток уміння визначати спільні та відмінні властивості процесів, що відбуваються у природі, порівнювати й узагальнювати їх; розвиток уміння самостійно робити висновки; розвиток мислення і мовлення дітей; розширення пізнавальних інтересів; спонукання до творчості засобами слова, образотворчого мистецтва, музики, праці; розвиток уяви та фантазії, розвиток пам'яті. Він був переконаний, що "Вже в роки дитинства кожен – має вчитися відкривати красу природи, щоб духовне життя дитини і природа немовби поєднувались інтелектуальними, емоційними, естетичними, творчими нитками" [5: 3: 557].

Одночасно із засвоєнням знань у класі учні проходили школу мислення під відкритим небом. Ця школа складається із шістдесяти уроків, об'єднаних декількома темами: "Як природа готується до зими і весняного пробудження", "Життя тварин і рослин у зимовому саду", "Природа прокидається від зимового сну", "Живе і неживе в природі", "Як природа творить красу", "Життя мурах і бджіл", "Життя луку і степу від ранкової до вечірньої зорі", "Природа, людина і праця". Кожний урок мислення – це спостереження, бачення, здивування перед загадкою природи, думання, відкриття істини, переживання радості пізнання і гордості мислителя.

"Прийшла перша весна, "школа радості", задзюркотіли струмочки, зацвіли проліски, зазвучала бджолина арфа в білому розливі яблунь та груш. У ці дні ми слухаємо музику весни лісу, блакитного неба, лугов і степів.

"Що це таке?" – прошепотів Ваня.

"Це музика весняних лугов, – кажу дітям. – У ставку ви бачите, віддзеркалення блакитного небозводу. На великій глибині – величезний дзвін з кришталю. Там, у чудовому палаці, живе красуня Весна. Золотим молоточком торкнулася вона кришталевого дзвіночку – і покотилася луна лугами" – пише В. О. Сухомлинський [5: 3: 63]. Дванадцять уроків мислення присвячені спостереженням за маленькою вишневою брунькою. Спостерігати у природі вчили не тільки учнів початкових класів, але і дошкільників, майбутніх учнів першого класу.

Василь Олександрович підкреслює, що у Павлівській школі "Розробили програму прогулянок дошкільників у природу, визначили об'єкти, які повинні стати предметом спостережень" [5: 3: 149].

"...День у дитинстві здається безконечним, луг безмежним, поле – безкраїм ...Чого воно так?", запитує дитина і тут же ми знаходимо відповідь: "Мабуть тому, що саме в дитинстві перед нами відкриваються найтонші, найніжніші барви рідної землі" [7: 4: 66].

Праці "Серце віддаю дітям", "Як виховати справжню людину" В. О. Сухомлинського, присвячені саме формуванню пізнавальних інтересів у дітей до природи. Зокрема, у книзі "Як виховати справжню людину" вчений наголошує, що саме молодші школярі о цій порі, як ніколи глибоко сприймають світ: і трави здаються зеленішими, і сонце теплішим, а дорослі мудримі й добрими.

Водночас в своїх творах він порушує багато проблем виховного впливу як на дитину дошкільного, так і молодшого шкільного віку.

Василь Олександрович наголошує: "Мене дуже непокоїла байдужість окремих дітей до живого і прекрасного в навколишньому світі, тривожили вчинки, що свідчили про незрозумілу, на перший погляд, дитячу жорстокість. Як пробудити в дітей добрі, світлі почуття, як утвердити в їхніх серцях доброзичливість, дбайливе ставлення до живого й прекрасного" [7: 4: 56]. Він був глибоко переконаний: "Добрі почуття своїм корінням сягають у дитинство, а людяність, доброта, лагідність, доброзичливість

народжуються в праці, в турботах, хвилюваннях про красу навколишнього світу. Добрі почуття, емоційна культура – це серцевина людяності. Якщо добрі почуття не виховані в дитинстві, їх ніколи не виховати" [7: 4: 56].

Отже, такі виховні цінності, як моральні почуття і якості необхідно формувати з дошкільного і молодшого шкільного віку. Такими почуттями, в першу чергу, є милосердя, доброта, працелюбність, чесність, порядність, ввічливість, терпимість, любов до людей похилого віку, однолітків, до рідного краю, до батьківської оселі, Батьківщини.

Видатний вчений залишив, учителям, вихователям, батькам і дітям, надзвичайно цінний скарб, а саме, свою літературну творчість. Твори педагога-практика спонукають до розуміння почуттів дітей і педагогів, до аналізу та осмислення вчинків героїв, до прийняття виважених рішень.

В. О. Сухомлинський пише: "Ми думаємо, де знайти ту сферу взаємодії людини з природою, із знаннями, в якій її можна одухотворити пізнанням" [6: 2: 484].

Учитель, який працює з дітьми повинен постійно удосконалювати свою майстерність, бути в пошуку нових шляхів впливу на дитину.

Педагог-практик наполягає на тому, що "Учитель початкових класів повинен домагатися, щоб кругозір дитини поступово розширювався від рідних полів і лісів до картин природи і життя нашої Вітчизни і всієї землі" [5: 3: 149].

Збірки оповідань Василя Олександровича – це неоціненний скарб для всіх нас, що вчать мудрості і людяності. Так в оповіданні "Які ж ви щасливі". Він пише: "Ми затамуємо дихання й побачимо, як соловейко, прокинувшись, п'є краплину роси. Прийдемо на світанку до великої гарбузової квітки й застукаємо там ледачого джмеля, який шойно прокинувся й чистить крила. Ви щасливі, діти, бо все це побачите..." [8: 64]. Маленькі діти дуже щасливі від того, що у них попереду життя, і у них є багато часу для того, щоб навчитись бачити, помічати красу природи, відчувати цю красу, якщо вони не будуть байдужими до неї, якщо вони навчаться її берегти та примножувати. Але діти будуть щасливі лише тоді, коли їх виховує небайдужий педагог, який вміє помічати красу, не проходить сам повз дива природи, зупиняється, щоб показати ці дива дітям. Що має неоціненне значення у вихованні дітей дошкільного і молодшого шкільного віку.

В оповіданні Василя Олександровича "Чому Сергійкові було соромно" написано: "Коли стемніло, Сергійко подумав: "За один день синички не загинуть... Завтра хтось погодує...".

- Молодець, Сергійко! – похвалила вчителька. – Дивіться, аж два шматочки сала повісив.

Ще й досі клюють синички. Йому було соромно підвести очі й глянути на вчительку" [8: 148].

Так в оповіданні для дітей В. О. Сухомлинського:

"Дідусь і смерть"

- Навіщо ти дерева садиш? – питає смерть.

- Ти ж завтра помреш".

- І тут же знаходимо відповідь: "Людя, – каже дідусь"; [9: 148; 149].

Василь Олександрович в оповіданні "Навіщо кажуть, "спасибі"?": нагадує:

"Ми ж не вовки, а люди. Розумієш навіщо людина говорить "спасибі"?". А знаєш, кого це слово вшановує, звеличує, підносить?" [8: 85].

"Важко бути людиною" – цим оповіданням педагог підкреслює особливу роль людини.

- "Чому? Ну, скажи, чому це треба обов'язково зробити: – питає Роман.

- Адже ми так потомилися...

- Бо ми люди" [8: 104].

Зміст тем, що піднімає В. О. Сухомлинський в оповіданнях націлений на пробудження подиву, міркування про світ природи. Кожне оповідання, В. О. Сухомлинського містить у собі питання, іноді кілька питань, що педагог разом з дітьми може творчо вирішувати, пробуджуючи інтерес у дитини до природи. Частина оповідань несуть в собі ситуацію морального вибору, а саме вибір дитини між відповідальністю і безвідповідальністю, жалем і черствістю, співчуттям і байдужістю, духовністю і порожнечою душі.

"Я завжди вчив своїх вихованців співпереживати почуттям інших людей, прагнув до того, щоб дитина ставила себе на місце того, кому потрібна увага, допомагала й сердечна турбота, переживала його почуття. Горе іншої людини має стати особистим горем дитини, примусити замислитись над тим, як допомогти тому, хто потребує цього" – наголошує Василь Олександрович [5: 3: 227].

Крім того, оповідання побудовані на принципах розвивального навчання (чому – питань), спрямованих всередину дитини, на її самопізнання і саморефлексію.

Для дітей письменник залишив багато книг: "Казки школи під голубим небом", "Чиста криниця", "Співуча пір'їнка", "Гаряча квітка", "Голубі журавлі", "Вічна тополя".

На наш погляд, мета вивчення літературних творів Василя Олександровича – розвиток пізнавальних інтересів і моральності у дітей які трактуються на загальнолюдській моралі, загальнолюдських цінностях; вчити дітей філософствувати на різних текстах, тобто допомагати дітям встановлювати

зв'язки в явищах навколишнього світу, щоб сформувати, зміцнити й розвинути у них допитливий гострий, спостережливий розум.

Велике значення майже у всіх книгах відводиться питанням виховання любові, поваги і відданості рідним і близьким, потреби людини в людині, почуттів жалю, співпереживання, співчуття, поваги до горя, чуйності. Павлівський вчитель настоював на тому, що головним завданням вихователя повинно бути вироблення у дітей таких рис характеру і звичок, як совісність, вірність, відданість, скромність, безкорисливість, непримиренність до зла, чуйне ставлення до світу природи.

Вчений був глибоко переконаний, що: "Джерело дитячої совісті, готовності робити добро іншим – співпереживання почуттів тих людей, у яких на серці горе" [5: 3: 227].

Тому далеко не випадково серед літературних творів В. О. Сухомлинського провідне місце належить оповіданням, казкам, притчам, легендам, билинам, епосу українського народу. Вони ґрунтуються на культурі, у якій живе дитина, близькі і зрозумілі дітям, стосуються звичних і повсякденних, буденних речей і подій.

Василь Олександрович пише: " Я розповідав про казкових істот, створених фантазією народу, – про русалок, про мавок, Красуню Осінь, яка, за народним повір'ям, розносить тихими серпневими ночами дари родючості" [5: 3: 108].

Саме казки, оповідання видатного педагога, включені до підручників для молодших школярів початкової школи. Таких, як: Літературне читання; Українська мова (2, 3, 4 клас). Автори підручників: М. С. Вашуленко, О. Я. Савченко.

Перебуваючи на педагогічній практиці, студенти III курсу факультету дошкільної і початкової освіти Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського провели обстеження учнів початкових класів з метою з'ясування, як формуються пізнавальні інтереси у дітей до природи читаючи оповідання В. О. Сухомлинського. Так у підручнику для 2 класу передбачено вивчення оповідання "Покинуте кошеня".

"Вона не сказала ні слова, а взяла кошеня й понесла додому. Пригорнулося кошенятко до дівчинки. Замуркотіло. Раде – радісіньке".

У 3 класі читали оповідання "Красиві слова і красиве діло".

"Він мовчки зняв із себе сорочку й дав її змоклому хлопчику. Той скинув мокру сорочку й одягнув суху. Гарні не красиві слова. Гарні – красиві діла".

У підручнику Літературне читання для 4 класу читали оповідання "Не забувай про джерело".

"Напившись води, не забувайте про джерело, з якого вона витікає".

"Зайчик і місяць"

"– Спасибі, любий Місяць.

Тепер твої промені теплі-теплі.

Чи справді промені місяця були теплі?".

"Жайворонок"

"Ось бачите – жайворонок уже в небі. Дивіться, піднімається сірою грудочкою. Бачите? Став червонуватим. Це він зустрічає сонечко".

Аналіз зібраного матеріалу дозволив зробити висновки, про характер пізнавальних інтересів учнів молодших класів. Одні учні, проявляючи інтерес до філософських оповідань В. О. Сухомлинського, прагнули пізнати зміст явищ природи, усвідомити закони і закономірності їх розвитку. Ці учні говорили, що на уроках вони дізнаються про нові, невідомі явища, які відбуваються у природі, будову рослин, тварин.

Інтерес до оповідань Василя Олександровича, другої групи учнів, пробуджував розумову діяльність "Люблю міркувати над прочитаним оповіданням", – відповідали школярі.

У третій групі учнів, оповідання викликали інтерес своїм практичним значенням. Мотивуючи тим, що без знань про ті інші явища, що відбуваються у природі, поведки тварин, особливості будови рослин не можна знайти їм застосування.

Четверта група учнів свій інтерес до оповідань пов'язує з неповторною красою природи. Їм подобається спостерігати за процесами, що відбуваються у природі, робити досліди, милуватися красою живої і неживої природи, надавати допомогу тваринам.

Це дозволило зробити висновок про те, що пронизані любов'ю до всього живого твори Майстра вчать у кожній ситуації прислухатися не до своїх примх і амбіцій, а до голосу людського серця. В основі змісту оповідань лежать любов, доброта, щирість. Саме поєднання їх формує в дитині найголовніше – людяність.

Визначення пізнавальних інтересів учнів надали можливість з'ясувати, що дітей особливо цікавить знайти шляхи розвитку в них пізнавальних прагнень. На думку відомого вченого, "Пізнання саме по собі дивний, незвичайний, чудовий процес, який пробуджує живий і незгасний інтерес. У природі речей, в їх відношеннях і взаємозв'язках, у рухові й зміні, в людських думках, у всьому, що створила людина, – невичерпне джерело інтересу" [6: 2: 479].

Висновки та перспективи подальшого дослідження проблеми. Під філософією для дітей слід розуміти кардинальні питання філософії (як онтології, так і гносеології), але поставлені і розв'язувані видатним педагогом В. О. Сухомлинським в дусі дитячого мислення, що створив систему ознайомлення, уведення дітей у пізнання й оволодіння світом природи.

Впровадження літературних творів філософського спрямування В. О. Сухомлинського у навчально-виховний процес освітніх закладів сприяє формуванню пізнавальних інтересів до природи у дітей дошкільного і молодшого шкільного віку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко – К. : Либідь, 1997. – 376 с.
2. Г. И. Щукина Проблема познавательного интереса в педагогике / Щукина Г. И. – М., Педагогика, 1971. – 11 с.
3. Наріжний Ю. О. Чи будуть діти в Україні навчатись філософії в школі? / Ю. О. Наріжний. // Постметодика. – 2013. – № 6 (115). – С. 9–14.
4. "Філософія для дітей" – нове слово у розвитку демократії Gazeta. ua [Електронний ресурс] / Орест Лесюк // Gazeta. ua. – 2014. – Режим доступу : http://ga7eta.ua/articles/life/_filosofiya-dlya-ditey-nove-slovo-u-rozvitku-demokratiyi/. – Назва з екрана.
5. Сухомлинський В. О. Вибрані твори: У 5 т. / В. О. Сухомлинський. – К. : Рад. школа, 1977. – Т. 3. – 670 с.
6. Сухомлинський В. О. Вибрані твори: У 5 т. / В. О. Сухомлинський. – К. : Рад. школа, 1976. – Т. 2. – 670 с.
7. Сухомлинський В. О. Вибрані твори: У 5 т. / В. О. Сухомлинський. – К. : Рад. школа, 1976. – Т. 4. – 640 с.
8. Сухомлинський В. О. Квітка сонця: Притчі, казки, оповідання / В. О. Сухомлинський; Пер. Д. С. Чередниченко. – Х.: ВД "ШКОЛА", 2011. – 240 с.
9. Сухомлинський В. Всі добрі люди – одна сім'я : збірка творів / Василь Сухомлинський; мал. О. Макієвої. – Х. : ВД "ШКОЛА", 2013. – 160 с.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Honcharenko S. U. Ukrainskyi pedahohichnyi slovnyk [Ukrainian Pedagogical Dictionary] / S. U. Honcharenko – K. : Lybid, 1997. – 376 s.
2. H. I. Shchukyna Problema poznatel'noho interesa v pedahohyke [The Problem of Cognitive Interes in Pedagogy] / Shchukyna H. I. – M., Pedahohyka, 1971. – 11 s.
3. Narizhnyi Yu. O. Chy budut' dity v Ukraini navchatys' filosofii v shkoli? [Will Children Learn Philosophy at School in Ukraine?] / Yu. O. Narizhnyi // Postmetodyka [Post Methodology]. – 2013. – № 6 (115). – S. 9–14.
4. "Filosofiiia dlia ditei" – nove slovo u rozvytku demokratii Gazeta. ua [Philosophy for Children – is a New Word in the Development of Democracy Gazeta. ua] [Elektronnyi resurs] / Orest Lesiuk // Gazeta. ua. – 2014. – Rezhym dostupu : http://ga7eta.ua/articles/life/_filosofiya-dlya-ditey-nove-slovo-u-rozvitku-demokratiyi/ – nazva z ekrana.
5. Sukhomlynskyi V. O. Vybrani tvory : U 5 t. [Selected Works in 5 Volumes] / V. O. Sukhomlynskyi. – K. : Rad. shkola, 1977. – T. 3. – 670 s.
6. Sukhomlynskyi V. O. Vybrani tvory: U 5 t. [Selected Works in 5 Volumes] / V. O. Sukhomlynskyi. – K. : Rad. shkola, 1976. – T. 2. – 670 s.
7. Sukhomlynskyi V. O. Vybrani tvory : U 5 t. [Selected Works in 5 Volumes] / V. O. Sukhomlynskyi. – K. : Rad. shkola, 1976. – T. 4. – 640 s.
8. Sukhomlynskyi V. O. Kvitka sonsia : Pritchi, kazky, opovidannia [Flower of Sun : Parables, Fairytales and Stories] / V. O. Sukhomlynskyi ; Per. D. S. Cherednychenko. – Kh. : VD "ShKOLA", 2011. – 240 s.
9. Sukhomlynskyi V. Vsi dobri liudy – odna simaia [All Good People are One Family] : zbirka tvoriv / Vasyi Sukhomlynskyi; mal. O. Makiievoi. – Kh. : VD "ShKOLA", 2013. – 160 s.

Соколовская А. С., Сичко И. О. Формирование познавательных интересов к природе у детей дошкольного и младшего школьного возраста на принципах философских идей литературных произведений В. А. Сухомлинского.

В статье освещаются теоретические основы формирования познавательных интересов к природе у детей дошкольного и младшего школьного возраста, выделяются философские идеи литературных произведений В. А. Сухомлинского, рассматриваются проблемы формирования познавательных интересов к природе у детей. Раскрывается влияние философских идей литературных произведений В. А. Сухомлинского на формирование познавательных интересов детей дошкольного и младшего школьного возраста. Обосновывается необходимость формирования познавательных интересов к природе у детей дошкольного и младшего школьного возраста на основе философских идей литературных произведений В. А. Сухомлинского.

Ключевые слова: *познания, познавательные интересы, природа, философия, философские идеи В. А. Сухомлинского.*

Sokolovska A. S., Sichko I. O. Formation of Cognitive Interests to Nature in Preschool and Junior Schoolchildren on the Basis of Philosophical Ideas of Literary Works by V. O. Sukhomlinsky.

The article covers the theoretical foundations of cognitive interests formation to nature in children of preschool and junior school age, philosophical ideas of literary works of V. O. Sukhomlinsky are singled out, problems of formation of cognitive interests to nature in children are considered. The influence of philosophical ideas of V. O. Sukhomlinsky's literary works on the formation of cognitive interests in nature in children of preschool and junior school age is revealed. Attention is drawn to the need to deliberately include the power of the beauty of the environment surrounding nature in the process of raising the mind and feelings. Ability to read and understand the language of nature, as well as the ability to read, educate the child in the beautiful world of harmony and thinking. The role of philosophy of childhood in teaching and upbringing of children of preschool and younger age is determined. Influence of the philosophical and pedagogical, literary heritage of the teacher V. O. Sukhomlinsky's practice, his thoughts on the person, the child as the highest value on the formation of professional skills of future teachers. The necessity of formation of cognitive interests of children of preschool and junior school age to nature is grounded on the basis of philosophical ideas of literary works of V. O. Sukhomlinsky. The author explain such notions as development of the ability to observe the phenomenon of the surrounding world, enrichment of life and sensory experience, the accumulation of specific natural material as the basis of the development of abstract thinking; awareness of certain objects and phenomenon of nature, their interactions and interconnections; the development of the ability to determine the common and distinctive properties of processes occurring in nature; development of the ability to draw conclusions independently; development of thinking and speech of children; expansion of cognitive interests; induction of creativity by means of word, fine arts, music, work; the development of imagination, the development of memory.

Key words: *cognition, cognitive interests, nature, philosophy, philosophical ideas of V. O. Sukhomlinsky.*